

დმიტრი შევლიძე

ქართული სახელმწიფოებრიობის პრობლემა არჩილ ჯორჯაძის ნააზრევში

1905-1907 წლების რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, ეროვნული პრობლემა ქართული პუბლიცისტიკის ცენტრალურ თემად იქცა და ერთგვარი თეორიულ-მეცნიერული მიმართულება მიიღო. ამ მიმართულების წამყვანი ფიგურა არჩილ ჯორჯაძე გახლდათ. 1907 წლიდან იგი სისტემატურად იწვეებს ეროვნული საკითხის შესწავლა-დამუშავებას. სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის პრესის ორგანოებში: „ისარში“, „ამირანში“ და „დროებაში“, სერიალები ქვეყნდებოდა, ჯორჯაძის მრავალრიცხოვანი წერილებისა. 1911 წელს ეს წერილები თავს იყრის არჩილ ჯორჯაძის თხზულებათა პირველ წიგნში. იმავე წელს გამოიცა ჯორჯაძის თხზულებათა მეორე, მესამე და მეოთხე წიგნები, რომლებშიც სხვა წლებში გამოქვეყნებული წერილები, ნარკვევები და ნაშრომები შევიდა.

არჩილ ჯორჯაძის თხზულებათა ოთხტომეულისა და მისი გარდაცვალების შემდეგ გამოსული მეხუთე წიგნის გამოცემა, ქართული პოლიტიკური აზროვნების დიდი წინსვლის ნათელი დადასტურება გახლდათ. თხზულებანი მოიცავდა საქართველოს ეროვნული, პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული ცხოვრების, საზოგადოებრივი მოძრაობის წარსულისა და თანამედროვეობის უმნიშვნელოვანეს პრობლემებს.

ჩვენთვის საინტერესოა არჩილ ჯორჯაძის პუბლიცისტური მოღვაწეობის 1907-1913 წლების პერიოდი, რომელიც ყველაზე უფრო ნაყოფიერად უნდა ჩაითვალოს მის ცხოვრებაში. რაც მთავარია, ალბათ სხვა არც ერთი ქართველი მოღვაწის ნააზრევი არ წვდება საუკუნის დასაწყისის საქართველოს ცხოვრებას ისე ყოველმხრივად, ღრმად და ობიექტურად, როგორც ქართველი საზოგადოების ეს ჭეშმარიტი მემკვიდრე, გულშემატკივარიც, მესაიდუმლეც და გარკვეულწილად წინასწარმეტყველიც.

1907-1913 წლებში გამოქვეყნებულ მრავალრიცხოვან წერილებში არ-
ჩილ ჯორჯაძემ ჩამოაყალიბა ეროვნულ-პოლიტიკურ შეხედულებათა სისტემა,
მოგვცა ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის თეორიული და პრაქტი-
კული საშუალებების ვრცელი დასაბუთება. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ჯორჯაძის
წერილები, გარეგნულად პოლემიკურ ხასიათს ატარებს და უმთავრესად ქარ-
თველი სოციალ-დემოკრატიის ლიდერის ნოე ჟორდანიას წინააღმდეგაა მი-
მართული. თავდაპირველად ჯორჯაძემ გააკრიტიკა ჟორდანიას ცნობილი ნაშ-
რომი „ქართველი ხალხი და ნაციონალიზმი“. ჯორჯაძის წერილების სერიის
სახელწოდება იყო „სამშობლო და მამულიშვილობა“.

ამის შემდეგ ჟორდანიამ გააკრიტიკა ჯორჯაძის პოზიცია, რომელიც მას
კვლავ გამოეპასუხა წერილების სერიაში: „კიდევ წარსული და მისი ანდერძი“.¹

მის შემდეგ ჟორდანიამ აქვეყნებს წერილების სერიას: „პარტიული
ბრძოლა ჩვენში“. როგორც სათაურიდან ჩანს, წერილები ეძღვნება პოლიტი-
კური პარტიების ურთიერთობას, ხასიათს, მათ წარმოქმნას საქართველოში, რა
თქმა უნდა, მარქსისტული თვალსაზრისით და ჟორდანიას პასუხად მყისვე
იწერება ჯორჯაძის მორიგი წერილების სერია გაზ. „ამირანში“ – „ისტორიის
სამართალი?! (საზოგადოებრივ აზრის ევოლუცია ჩვენში)“.² ეს სერიალი ეხე-
ბოდა პარტიებისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიას „უკანასკნელ ათ-
თხუთმეტ წლის“ განმავლობაში – ე. ი. 1890-იანი წლებიდან 1908 წლამდე.

პოლემიკა 1908 წელს ძველი სიმბაფრით გაგრძელდა. „ეკალიში“ გა-
მოქვეყნდა ნოე ჟორდანიას კრიტიკული შენიშვნები: „სადავო კითხვები“.³
ამას მოჰყვა ჯორჯაძის „კამათის დასასრული“.⁴

ჟორდანიასთან ოპონენცია და მისი პოზიციების კრიტიკა შემდგომშიც
გაგრძელდა ჯორჯაძემ. მაგრამ არც ჟორდანიასთან, არც ფილიპე მახარაძეს-
თან, არც გრიგოლ ურატაძესთან და სხვა სოციალ-დემოკრატებთან კამათი,
სოციალისტ-ფედერალისტების ლიდერის თვითმიზანს არ წარმოადგენდა. ამ,
ერთის, შეხედვით პოლემისტურ წერილებს მიზანი სხვა ჰქონდათ: მყარი
თეორიული შეხედულებების ჩამოყალიბება – ეროვნული ცხოვრების სხვა-
დასხვა მხარეების დასაბუთება: ერის წარმოშობის, სახელმწიფოებრიობის აღ-
დგენა-აუცილებლობის, ავტონომიის, სოციალური თანასწორობის, აგრარული
პრობლემის და სხვათა შესახებ. მთავარი საზრუნავი კი რა თქმა უნდა ჯორ-

¹ გაზ.: „ამირანი“. №86-90.

² გაზ.: „ამირანი“. 1908. № 61, 62, 63, 67.

³ გაზ.: „ეკალი“. 1908. №1, 2, 3, 4, 9, 10.

⁴ გაზ.: „დროება“. 1909. №112, 113, 114, 115.

ჯაძისათვის ეროვნული პრობლემა იყო, რომელიც, არც მეტი, არც ნაკლები, – „სამკვდრო-სასიცოცხლო საკითხი, ჩვენი ყოფნა არყოფნის საგანი“ გახლდათ.

განმათავისუფლებელი მოძრაობის დამარცხების შემდეგ განსაკუთრებით გაიზარდა საზოგადოების ინტერესი ეროვნული პრობლემის მიმართ.

თავისი თხზულებების I წიგნის წინასიტყვაობაში, ჯორჯაძე არ უარყოფდა, რომ ამ საკითხისადმი ცნობის წადილი არასოდეს განელეზულა ქართულ საზოგადოებაში. ასე იყო XIX საუკუნეში. ასე გაგრძელდა XX საუკუნეშიც. მაგრამ ამ ორ საუკუნეს შორის თვისობრივი განსხვავება იყო. ადრე ეროვნების შესახებ ლაპარაკი, ერთგვარი „გულის მოსაფხანი საშუალება იყო“. ჯორჯაძე შეურაცხყოფას არ აყენებდა გასული საუკუნის დიდებულ მოღვაწეებს, უბრალოდ იგი ხაზს უსვამდა, რომ ადრინდელ სჯა-ბაასს აბსტრაქტული, ზოგადი ხასიათი ჰქონდა. ახლა კი ლაპარაკს „საქმიანობის“ ელფერი დაედო, მან უფრო პრაქტიკული მიზანდასახულობა შეიძინა და კონკრეტული გზების ძიებას შეუდგა, ეროვნული პრობლემის როგორც შესასწავლად, ისე გადასაჭრელად.

ასე დაიწყო თავისი ცნობილი წერილების სერიის წინასიტყვაობა ა. ჯორჯაძემ. სერია სოციალისტ-ფედერალისტების პარტიის ორგანოში „ამირანიში“ იბეჭდებოდა.⁵ მან საზოგადოებაში ცხოველი ინტერესი გამოიწვია და სათავე დაუდო ჯორჯაძის მიერ ეროვნულ-პოლიტიკური პრობლემების ინტენსიურ კვლევას პირველი რევოლუციის დამარცხების მთელ შემდგომ პერიოდში.

რამ გამოიწვია ჯორჯაძის პუბლიცისტიკის თითქმის მხოლოდ ერთი მიმართულებით წარმართვა? ადრე იგი ბევრს წერდა სოციალურ პრობლემებზეც, გატაცებული იყო ანარქისტულ-სოციალისტური დოქტრინითა და სახელმწიფოს დანგრევის ქადაგებით, ლამის ვარლამ ჩერქეზიშვილს და ანარქიზმის სხვა ადვოკატებსაც გადააჭარბა. მისივე განმარტებით, რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, განსაკუთრებით საქართველოში, ეროვნული საკითხი საბოლოოდ იქცა „ცენტრალურ პრობლემად“. სწორედ ამ პრობლემამ და არა სხვა რომელიმემ, დაჰყო „ქართველი ინტელიგენცია“ ორ მთავარ ბანაკად და დააპირისპირა ერთმანეთთან. ერთნი იყვნენ ავტონომისტები, მეორენი ავტონომიის მოწინააღმდეგენი. საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კლასიფიკაციის მთავარ განმსაზღვრელადაც ეროვნული პოზიცია იქცა. დღეს მხოლოდ ისღაა საზოგადოებისთვის საინტერესო, „თუ როგორ გესმით ეროვნული პრობლემა, ავტონომისტი ხართ თუ ავტონომიის მოწინააღმდეგე, ამაყურად ატარებთ ქარ-

⁵ გაზ.: ამირანი. 1908 წელი. №36, 40, 41, 42, 44-48.

თველი კაცის სახელს, თუ სირცხვილით იწვით იმ უბედურების გამო, რომ განგებამ ქართველად გშობა და ქართულ ენაზე მოსაუბრე ადამიანად გაგაჩინა“.⁶ ჯორჯაძის შენიშვნა სარკაზმს არ იყო მოკლებული, მაგრამ გულისტკივილითაც იყო დაწერილი.

გულისტკივილის მიზეზი საქართველოს დემოკრატიული ძალების გათიშვა იყო, სწორედ – ეროვნულ პრობლემასთან დამოკიდებულების გამო, რომელსაც წესით და რიგით „ქიშობა და მძულვარება კი არ უნდა გამოეწვია, არამედ შეთანხმებული და ერთი აზრით გამსჭვალული მოქმედება“.

მაგრამ გათიშულობა ფაქტად რჩებოდა, ხოლო განხეთქილების ვაშლად – ეროვნული საკითხი. ამ პრობლემის ღრმა და მეცნიერული შესწავლა იყო საჭირო და არა ზოგადი, აბსტრაქტული ფრაზების დაუსრულებელი ტრიალი. „ჩვენც დავაკვირდეთ და შევისწავლოთ ეგ საგანი“ – აი რა დაისახა მიზნად არჩილ ჯორჯაძემ და, არ შეეცდებით თუ ვიტყვით, რომ იგი იყო პირველი, რომელმაც ეროვნული პრობლემის სპეციალური და მრავალმხრივი შესწავლა-გასივრძელება სცადა ჩვენი საუკუნის საქართველოში.

ჯორჯაძემ ეროვნული პრობლემის შესწავლა ქართველი ერის წარმოშობის დროისა და ვითარების გარკვევით დაიწყო. ამ საკითხს მიეძღვნა მისი ცნობილი წერილების სერია: „სამშობლო და მამულიშვილობა (ეროვნული პრობლემა საქართველოში)“, რომელიც სოციალისტ-ფედერალისტების გაზეთ „ამირანში“ გამოქვეყნდა 1908 წელს.

ეროვნება სახელმწიფოს შექმნის პროცესში ჩამოყალიბდა. ამიტომ ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმასაც, თუ რა არის სახელმწიფო. ის ძალმომრეობითი ორგანიზაციაა, რომელიც უმცირესობამ შექმნა უმრავლესობის დასამონებლად და თავისი ბატონობის დასაცავად. არაიშვიათად, გაბატონებული ჯგუფი სხვა ეთნიკურ ელემენტს წარმოადგენდა. ჯორჯაძე არ ეთანხმებოდა გუმპლოვიჩს, რომელიც ირწმუნებოდა, რომ გაბატონებული ფენა უცხო ეთნიკური ჯგუფები იყვნენ, რომლებიც იპყრობდნენ და იმორჩილებდნენ სუსტ ეთნიკურ ჯგუფებს.

სწორედ ამ დროს იწყება ეროვნების ჩამოყალიბებაც – „პოლიტიკური საზოგადოების“ შექმნის ნიადაგზე, რის გამოც სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესი – ეროვნების შექმნის პროცესიცაა იმავდროულად. აქედან გამომდინარე, ჯორჯაძე დაასკვნდა, რომ „ქართულმა სახელმწიფომ შექმნა, ქართული ეროვნება და ეროვნული შემეცნებაც – ძლიერი იყო ქართული სახელმ-

⁶ ა. ჯორჯაძე. თხზულებანი არჩილ ჯორჯაძისა. წიგნი პირველი. ტფ. 1911, გვ. 44.

წიფოს ძლიერების ხანაში, ხოლო სუსტი – სახელმწიფოს დაცემის ხანაში“.

ადრეულ ხანაში ქართველობა „ტომობრივ ჯგუფად“ ცხოვრობდა და დამოუკიდებელ, თვითმმართველ სამეფოებში და სამთავროებში იყო გაფანტული. ეს ერთეულები განუწყვეტლივ ებრძოდნენ ერთმანეთს და ხან ისე ხდებოდა, რომ ერთი რომელიმე მოხერხებული მეფე თავის საბრძანებელს სხვა სამფლობელოს შემოუერთებდა ხოლმე. ასე მოხდა ბაგრატ III-ის სამეფო სკიპტრის ქვეშ ქართლის და აფხაზეთის, შემდეგ კახეთის გაერთიანებაც, როცა ბაგრატი გახდა „მეფეთა მეფე, მეფე აფხაზთა, ქართველთა, კახთა და რანთა“. ასე, რომ „ქართველი მეფე რბევითა და დაპყრობით ჰქმნიდა სახელმწიფოს და მასთან ერთად ეროვნებას. ძალა და დაპყრობა ჰქმნიდა ქართულ სახელმწიფოს. ამ სახელმწიფომ გააერთიანა განცალკევებულად მცხოვრები ქართველთა ტომნი – ქართული ეროვნება პირმშო შვილად ხდებოდა ქართულ სახელმწიფოებრიობისა“.⁷

შესაბამისად ხდებოდა დამორჩილებული მოდგმის ხალხის „ფსიქიკაში განსაზღვრული ცვლილება“. დამორჩილებულნი ან ძალის გამო, ან იმიტომ, რომ უფრო ხელსაყრელ ვითარებაში მოხვდნენ – ეგუებოდნენ და ეჩვეოდნენ ერთად ცხოვრებას. შესაბამისად, ღრთთა განმავლობაში, სარწმუნოებრივი და ეთნიკური ერთგვარობის ნიადაგზე, ხდებოდა ნათესაობის შეგნების ჩამოყალიბება და გაძლიერება. „და ეს ნათესაობის შეგნებაა, დასაწყისია ხოლმე ეროვნული თვითშეგნებისა“.

„სამშობლოსა და მამულიშვილობაში“ წამოჭრილ და დასაბუთებულ მთავარ დებულებას – სახელმწიფოს მიერ ერის წარმოქმნის, ორგანიზაციის შესახებ. ნოე ჟორდანიამ დაუპირისპირა მარქსისტული თეზისი – როგორც სახელმწიფო, ისე ერი, წარმოიქმნა ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარების შედეგად. ცხადია, ჟორდანიას ისევე, როგორც სტალინი და სხვა ქართველი თუ არაქართველი მარქსისტები ეროვნების, კერძოდ, ქართველი ერის შექმნა-ჩამოყალიბებას, ბურჟუაზიული სისტემის განვითარების ეტაპს უკავშირებდნენ.

არჩილ ჯორჯაძე უკან არ იხევდა და საქართველოს ისტორიიდან მრავალი ფაქტის დამოწმებით ასაბუთებდა, რომ ვაჭრობას და ქალაქების განვითარებას საქართველოში, ადრეულ საუკუნეებში ფართო ხასიათი ჰქონდა. ამ მხრივ ქართველების წარსული – ცივილიზებული ხალხის ისტორია იყო. მრავალჯერ შეწყდა ეს ორგანული განვითარება მტრების შემოსევების გამო.

⁷ ა. ჯორჯაძე. სამშობლო და მამულიშვილობა (ეროვნული პრობლემა საქართველოში). თხზულებანი. წიგნი პირველი. ტფ. 1911, გვ. 27.

XVIII საუკუნეში „ისევ იწყება საქართველოს აღორძინება, და ეს აღორძინება თავდაპირველად პოლიტიკურ დამოუკიდებლობის მოპოვებით იწყება“, ვითარდება კულტურა და „ისევ ვითარდება მოქალაქეობრივობა“ – სამოქალაქო ცხოვრება და საზოგადოება.

აი, ამ დროს შეწყდა ქართველი ხალხის „ბუნებრივი ორგანიული განვითარება“ კიდევ ერთხელ.

ახლა, ასი წლის შემდეგ ქართველმა ხალხმა კვლავ მონიღომა ბუნებრივი განვითარება საკუთარ კულტურისა და მას წინ ეღობება „გარეშე პოლიტიკური ძალა და შინაურობაში აღზრდილი კოსმოპოლიტური მიმართულების „წიწილები“.⁸

მარქსისტები ფიქრობდნენ და ჟორდანია წერდა, რომ ქართველი ხალხი სულაც არ იყო რუსული სახელმწიფოებრიობის მოწინააღმდეგე. მისი მოწინააღმდეგე რეაქციული ფეოდალური ნაციონალიზმი იყო. ჯორჯაძე XIX საუკუნის ისტორიულ ფაქტებზე დაყრდნობით ასაბუთებდა, რომ „რუსეთის დამკვიდრების შემდეგ, საქართველოს დაქანებულის ნაბიჯით მიაქანებდნენ დენაციონალიზაციისაკენ. დენაციონალიზაცია გამოწვეული იყო უწინარეს ყოვლისა სახელმწიფოებრივ ორგანოების მოსპობით“. XIX საუკუნის პირველ ნახევარში ქართველი ხალხის ბრძოლა სოციალურ ხასიათსაც ატარებდა, მაგრამ უმთავრესაც მიმართული იყო უცხო ძალის წინააღმდეგ და საკუთარი სახელმწიფოებრიობის აღდენისათვის. ეს იყო დედაზრი ჯორჯაძის მტკიცებისა და თითქოს დღეს ტრივიალური ჭეშმარიტებაცაა, მაგრამ ამ შეხედულების დასაბუთება აუცილებელი იყო სოციალ-დემოკრატიული ინტერნაციონალისტური დემაგოგიის პირობებში. შემდგომში, ჟორდანიას შეხედულებები აიტაცა და იდეოლოგიის რანგში აიყვანა საბჭოურმა ისტორიოგრაფიამ, ისე, რომ ქართველი მენშევიკების ბელადის სახელი რა თქმა უნდა არ უხსენებია.

„კიდევ წარსული და მისი ანდერძი“ – ასე დაასათაურა ჯორჯაძემ ეს წერილი და მთავარი დევიზიც მასში მდგომარეობდა: ისტორიული წარსული ქართველ ხალხს უანდერძებდა – ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენას. სწორედ ამგვარ მიზანს ისახავდნენ სოციალისტ-ფედერალისტები, რომლებიც საქართველოს ავტონომიას მოითხოვდნენ, რაც ჯორჯაძის განმარტებით: „ქართული სახელმწიფოებრიობის შინაარსს“ წარმოადგენდა. „დღეს აუცილებლად გვესაჭიროება მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში მომხდარი შეცდომის და უსამართლობის გასწორება. დღეს უნდა აღვადგინოთ პრინციპი სა-

⁸ ა. ჯორჯაძე. წარსული და მისი ანდერძი. თხზულებანი. წიგნი პირველი. გვ. 106.

ხელმწიფოებრივობისა. ასე რომ ჩვენი წარსულიდან მარტოოდენ ამ პრინციპს ვიღებთ და შინაარსს კი ვღებთ ჩვენი დროის მოთხოვნილებათა მიხედვით“.⁹

ყურადღება მივაქციოთ: რევოლუციამდელ პერიოდთან შედარებით, მთავარი აქცენტი ავტონომიისაკენ იყო მიქცეული და ეს ტერმინი ფიგურირებდა, როგორც ჯორჯაძის ნაწერებში, ისე ფედერალისტურ პრესაში, ამჯერად ჯორჯაძემ წინ წამოსწია – სახელმწიფოებრიობა, როგორც ტერმინი და პრინციპი. იმ გარემოებას ესმებოდა ხაზი, რომ ავტონომია, ფედერალისტების თვითმიზანი სულაც არ იყო. მათთვის, უპირველესად კი – ჯორჯაძისათვის, ავტონომია იყო ქართული სახელმწიფოებრიობის გარკვეული ფორმა, მისი ერთი ეტაპი, ხოლო უმთავრესი იყო – ეროვნული სახელმწიფოებრიობის პრინციპი, მისი აღდგენის ღოზუნგი, ქართველი ერის განვითარება-გადარჩენის გარანტიების შექმნა – სახელმწიფოს აღდგენის გზით.

ასე ნათლად, ლოგიკური თანმიმდევრობით, ქართულ პოლიტიკურ სინამდვილეში – ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის აუცილებლობა და ღოზუნგი არავის დაუსაბუთებია. ა. ჯორჯაძემ თეორიულად შეასხა ხორცი ილია ჭავჭავაძის პოლიტიკურ იდეალს – „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუნოდესო“.¹⁰ მისი წერილები კონკრეტულ პრობლემებს ან მოვლენებს რომ ეხებოდა, მთლიანი პოლიტიკური სისტემის ჩამოყალიბებას ემსახურებოდა და ნაბიჯ-ნაბიჯ აგებდა ამ სისტემას. ჯორჯაძემ შემდგომ წერილებში განაგრძო მის მიერ ჩაფიქრებული სისტემის შემდგომი თეზისების დამუშავება.

როგორც აღვნიშნეთ, არჩილ ჯორჯაძის პოლიტიკური თეორიის შემუშავება ქართველი სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის მთავარ იდეოლოგთან პოლემიკური ბრძოლის აკომპანიმენტში მიმდინარეობდა. დაასრულა თუ არა ჯორჯაძემ ზემოაღნიშნული წერილების სერია, ნოე ჟორდანიამ ახალი წერილების სერია გამოაქვეყნა. ეს წერილები თითქოს ახალ თემას ეძღვნებოდა, როგორც სათაურიდან ჩანს: „პარტიული ბრძოლა ჩვენში“ – ე. ი. საქართველოში უკანასკნელ „ათ-თხუთმეტ წლის“ განმავლობაში წარმოქმნილ პარტიებს, პოლიტიკურ მიმდინარეობებს, მათს კლასობრივ ბუნებას და ურთიერთბრძოლას. ჟორდანიას წერილები გაზეთებში: „დასაწყისი“ და „მერცხალი“ გამოქვეყნდა.

1908 წელს „ეკალიში“ გამოქვეყნდა ნოე ჟორდანიას „სადავო კითხვები“.¹⁰ არჩილ ჯორჯაძემ გადაწყვიტა პარტიების ურთიერთობას აღარ შეხებოდა და გამოეყო ჟორდანიასთან პოლემიკის ზოგიერთ ძირეულ საკითხზე.

⁹ ა. ჯორჯაძე. წარსული და მისი ანდერძი. თხზულებანი. წიგნი პირველი, გვ. 107.

¹⁰ გაზ. „ეკალი“. 1908 წელი. №№1, 2, 3, 4, 9, 10.

წერილების სერიალში: „კამათის დასასრული“, ჯორჯაძე კიდევ ერთხელ შეეხო და ახალი არგუმენტები მოიხმო ადრე მღებული მტკიცებულებების შესამაგრებლად. მისი აზრით, ქართველი ეროვნების ჩამოყალიბება მოხდა ქართული სახელმწიფოს შექმნასთან ერთად და ორივე ეს ისტორიული პროცესი მიმდინარეობდა ძველი საუკუნეების მანძილზე.

ამ საკითხზე კამათის გაგრძელებას ჯორჯაძე ზედმეტად მიიჩნევდა, რადგან ორივე მხარემ გამოთქვა თავისი მოსაზრებები და ღვაკი უსარულო არ შეიძლება იყოს. ფედერალისტების იდეოლოგს უფრო მნიშვნელოვნად მიაჩნდა სადღეისო პრობლემები გაერჩია: როგორ და რა პირობებში უნდა მოწყობილიყო ქართველი ხალხის ცხოვრება და ეროვნული კულტურის განვითარება უახლეს მომავალში – ამ საკითხზე სოციალ-დემოკრატებს და სოციალისტ-ფედერალისტებს საპირისპირო მოსაზრებები ჰქონდათ. სოციალ-დემოკრატებს მიაჩნდათ, რომ ეროვნული ცხოვრება უნდა გაგრძელებულიყო „რუსეთის მთლიან და ცენტრალისტურად აგებულ სახელმწიფოში“. ფედერალისტები რადიკალურად უარყოფდნენ ამ თვალსაზრისს. ჩვენ „მოწადინებულნი ვართ მოკლე ხანში წარუდგინოთ მკითხველს გეგმა საქართველოს ავტონომიისა კონკრეტულ პირობების მიხედვით შემუშავებული“ – პირდებოდა ჯორჯაძე გაზეთ „დროების“ მკითხველს.

სოციალ-დემოკრატთა რეაქციის ხანაშიც განაგრძო ავტონომიის მომხრეთა წინააღმდეგ „მედვარი“ ბრძოლა. ავტონომისტურ ბანაკში მთავარ ძალას სოციალისტ-ფედერალისტები წარმოადგენდნენ და სოციალ-დემოკრატიული კრიტიკის ქარცეცხლიც მათ წინააღმდეგ იყო მიმართული. საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ურთიერთქმედებაში, განუწყვეტელი პოლემიკა, შეურიგებლობა და კინკლაობა მეფობდა.

ჟორდანიას და სოციალ-დემოკრატთა საერთო აღიარებით, გაბატონებული კლასების მომხრე სხვადასხვა ჯგუფები ერთი, ეროვნული ავტონომიის, დროშის ქვეშ იყვნენ გაერთიანებულნი: „ყველა ესენი დგანან გაბატონებულ კლასის ნიადაგზე – ზოგი აზნაურობის, ზოგი ბურჟუაზიის, ზოგი სასულიერო წოდების, ზოგი ინტელიგენციის – ეს სხვადასხვა კლასის და მიმართულების ადამიანთა თავყრილობაა. ეს ერთი რაზმია, ერთი საქართველო“, მეორე ბანაკი სოციალ-დემოკრატთა მიჰყვება. აი ამ „ორ საქართველოს“ შორის ჟორდანიას ლოგიკით, „სამჯერ იყო დიდი ბრძოლა ამ ათ წელიწადში“. პირველად – „ივერიელთა“ წინააღმდეგ გამოვიდნენ მესამე დასელები; მეორედ – „ცნობის ფურცლელ“ – „საქართველოელებს“ შეებრძოლნენ, მესამედ კი –

სოციალისტ-ფედერალისტებს. „და აი დღეს ეს ბრძოლა იწყება მეოთხეჯერ; – აფრთხილებდა თანამებრძოლებს ჟორდანია, – მარა რადგანაც დღეს პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ურთიერთობა ჩვენ ხელს არ გვიწყობს, ამიტომ ყველა წინანდელ ბრძოლაზე უფრო საშიშარი ეს დღევანდელი ბრძოლაა.“¹¹

მესამე დასელთა ლიდერის სიტყვებიდან საქმე ისე მოჩანდა, თითქოს სოციალ-დემოკრატიას ყველა გარეშე მტერი – რუსეთის თვითმპყრობელობა, ბურჟუაზია და მისთანანი დაემარცხებინოს და ქართველ პროლეტარიატს ერთადერთი მტერიღა რჩებოდა გასანადგურებელი – საქართველოს ავტონომიის მომხრეთა ბანაკი, სადაც მუშათა კლასის ყველა მტერი გაერთიანებულიყო. ქვეყნის ეროვნული მდგომარეობა სრულიად უგულვებელყოფილი ჩანდა და საზოგადოებრივი სინამდვილე კლასთა ბრძოლის პრინციპით განიხილებოდა.

რით იყო გამოწვეული სოციალ-დემოკრატთა ამგვარი შეუწყნარებლობა, მეორე სოციალისტური პარტიის, ან ეროვნული მოძრაობის მიმართ? არჩილ ჯორჯაძე ცდილობდა ჩაწვდომოდა და აეხსნა ქართველ სოციალ-დემოკრატთა უკომპრომისობის მიზეზი. ეს მიზეზი განმათავისუფლებელ და რევოლუციურ მოძრაობაში პირველობა-ჰეგემონობისკენ მისწრაფება გახლდათ, „სიყვარული ბატონობისა“.¹² სოციალ-დემოკრატების მისწრაფება დიქტატურისაკენ წამლავდა საზოგადოებრივ ატმოსფეროს საქართველოში და კვლავინდებურად ორ ბანაკად ყოფდა რევოლუციურად განწყობილ ძალებს, რაც გარეშე მტერ აძლევდა ხელს.

1909 წელს გაზეთ „დროების“ რამდენიმე ნომერში გამოქვეყნდა არჩილ ჯორჯაძის წერილების მორიგი სერია: „შეთანხმების იმედი“. უკვე სერიის სათაური იქცევადა ყურადღებას. წერილების მიზანი ავტონომიის პრობლემის ადგილის გარკვევა და მისი პერსპექტივის განხილვა გახლდათ. ავტონომიის საკითხი იმდენად ყოველდღიური იყო ქართული პრესისათვის, რომ წერილებში ახალი თითქოს არაფერი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ჯორჯაძემ მოახერხა საკითხის ახლებურად დასმა და წერილის დასაწყისშივე აღნიშნა: აქამდე ავტონომიის პრობლემა კამათის და განხეთქილების საგანს წარმოადგენდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მისი მნიშვნელობა, რაც დრო გადის, მით უფრო მატულობს. მეტიც „...მოხდება შეთანხმება პარტიათა შორის (ამის დიდი იმედი გვაქვს) და შემუშავდება რეალურ პრობლემების მიხედვით პრაქტიკული გეგმა საქართველოს ავტონომიისა“,¹³ – აღნიშნავს ქართველი სოციალისტ-ფედე-

¹¹ ა. ჯორჯაძე. ისტორიის სამართალი?! თხზულებანი. წიგნი პირველი. გვ. 165.

¹² ა. ჯორჯაძე. ისტორიის სამართალი?! თხზულებანი. წიგნი პირველი. გვ. 166.

¹³ ა. ჯორჯაძე. შეთანხმების იმედი (1903 წლიდან 1909 წლამდე). წიგნი პირველი, გვ. 195.

რალისტების იდეოლოგი. რაზე იყო დამყარებული პუბლიცისტის იმედი – უბრალო რწმენაზე თუ მაშინდელი ვითარების რეალურ შეფასებაზე?

არჩილ ჯორჯაძეს მხედველობაში ჰქონდა ქართველი სოციალ-დემოკრატიის ცალკეულ წარმომადგენელთა შეხედულებების ევოლუცია ეროვნული საკითხის და კერძოდ, ავტონომიის შესახებ. პირველ რიგში ეს ითქმოდა თვით ნოე ჟორდანიას შესახებ, რომელმაც თანდათანობით დაიწყო შეხედულებათა გადასინჯვა ეროვნულ საკითხში. ადრე იგი საქართველოს ავტონომიის წინააღმდეგი იყო. იგი, 1908 წელსაც წინააღმდეგი იყო საქართველოს ავტონომიისა, მაგრამ აღნიშნავდა, რომ „საქართველოს ნაციონალური ავტონომია“ ნიშნავს „ქართულ ნაციონალიზმის დიდებულ გამარჯვებას და ამიერკავკასიის ერთა შორის ნაციონალურ ბრძოლის დაკანონებას“, აგრეთვე ქართველი ერის გაბატონებას სხვა ერებზე. ჟორდანია საქართველოს ავტონომიას უპირისპირებდა „ამიერკავკასიის საერთო თვითმმართველობას, რომლის ორგანო იქნებოდა სეიმი. სეიმს ექნებოდა უფლება ადგილობრივ კულტურულ და ტერიტორიალური საჭიროებათა დასაკმაყოფილებელი კანონების გამოცემისა, რომლებიც არ ეწინააღმდეგებოდა რუსეთის კანონმდებლობას“.

ჯორჯაძემ ჟორდანიას იდეაში, ამიერკავკასიის თვითმმართველობის შესახებ „ავტონომიის აჩრდილი“ შენიშნა. „ეს არის, ჩვენის აზრით, გაუბედავი ნაბიჯი პოლიტიკურ დეცენტრალიზაციისკენ გადადგმული. ესეც კარგია. ესეც დიდმნიშვნელოვანი საქმეა“.¹⁴

უფრო შორს წავიდა ამ მხრივ 1908 წლის 11 მაისს გამოსული სოციალ-დემოკრატიული ორგანო „ალიონი“, რომლის სახითაც ავტონომისტთა სოციალ-დემოკრატები აშკარად დაუპირისპირდნენ თავიანთ ცენტრალისტ თანამომხედებს. „ალიონში“ მთავარი მოქმედი პირი ვლადიმერ დარჩიაშვილი იყო, რომელმაც აშკარად აღიარა საქართველოს ავტონომია. ამას მოჰყვა აკაკი ჩხენკელის წერილები. ერთი სიტყვით, ქართველ სოციალ-დემოკრატიაში ეროვნული პრობლემის „დიდი რყევა და გამოურკვევლობა“ შეინიშნებოდა. ჩხენკელი ამიერკავკასიის საოლქო თვითმმართველობის წინააღმდეგ გამოვიდა და საქართველოს კულტურული ავტონომიის საჭიროება აღიარა. ჯორჯაძის აზრით, „ქართველი სოციალ-დემოკრატია დაიდრა ძველ პოზიციიდან ეროვნულ საკითხის გადაწყვეტაში“. მისი თვალსაჩინო წარმომადგენლები სხვადასხვა პოზიციებზე იდგნენ და ერთმანეთთან კამათსაც არ ერიდებოდნენ: ჟორდანია – საოლქო თვითმმართველობის მომხრეობას იჩენდა და კულტურული

¹⁴ ა. ჯორჯაძე. შეთანხმების იმედი (1903 წლიდან 1909 წლამდე). წიგნი პირველი, გვ. 246.

ავტონომიისაკენ იხრებოდა; ა. ჩხენკელი პირიქით, „ოლქებრივ თვითმართველობას ისეთის შიშით და ზიზღით უყურებს, როგორც ფაუსტი ეშმაკს“ და კულტურულ ავტონომიას აღიარებს; ვ. დარჩიაშვილი კავკასიის და საქართველოს ავტონომიას მიიჩნევს საჭიროდ, თუმცა ფედერალიზმზე სიტყვას არ ამბობს, – წერდა ჯორჯაძე.

ამ რევეას, გაურკვეველობას და ეროვნულ საკითხზე დაწყებულ მსჯელობას არჩილ ჯორჯაძე მიიჩნევდა იმის საფუძვლად, რომ ევოლუცია მომავალში უნდა დამთავრებულიყო საქართველოს ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიის აღიარებით სოციალ-დემოკრატიის ყველა ფრაქციის მიერ, რასაც უნდა მოჰყოლოდა „ავტონომიის ნიადაგზე მათი შეთანხმება ს.-ფედერალისტებთან“. „ეს იქნება დიდი ეროვნული საქმე, რომლის მზადებასა და მოლოდინში უნდა ვიყვნეთ დღეიდან“,¹⁵ – დაასკვნია იმედიანად ა. ჯორჯაძე 1909 წელს „დროებაში“.

საქმე, რა თქმა უნდა, მარტო ორი პარტიის ურთიერთშეთანხმებაში არ მდგომარეობდა. ჯორჯაძეს სხვა აწუხებდა. რევოლუციის ხანაში ქართველი საზოგადოება არამარტო სოციალურად იყო გაყოფილ-დაპირისპირებული, არამედ ეროვნულადაც და ერთ მთლიანს არ შეადგენდა. „ერს ეროვნული თავისუფლება არა სწყუროდა“. რევოლუციის დამარცხების შემდეგ სურათი შეიცვალა, თითქოს გაჩნდა ნიშნები „ქართველი საზოგადოების გამომთელებისა და მის ნაწილების შედუღების ჟამის მოახლოების შესახებ“, როცა ავტონომიის – ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის იდეის სახით ქართველ ხალხს გაუჩნდებოდა საერთო პოლიტიკური იდეალი.

ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის დროშის ქვეშ, ქვეყნის პოლიტიკური ძალების გაერთიანების პრობლემისადმი მიძღვნილ წერილებში, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო 1910 წელს ა. ჯორჯაძის მიერ გამოქვეყნებული ორი წერილი: „დემოკრატიის გაერთიანება“ და „გაერთიანება მაინც შესაძლებელია“.

ერის დაუძლურება და კვლემა არ გამოიწვევა „ბიოლოგიური კანონების ძალით“. ერის კვლეომის მიზეზია, – წერდა ა. ჯორჯაძე, – „ერისავე სოციალ-პოლიტიკური ორგანიზაციის უვარგისობა“. ეროვნული ძალების ორგანიზაცია, წერილის ავტორის აზრით, იყო ერის არსებობისა და განვითარების გარანტია.

უკვე ათი წელი იყო გასული მას შემდეგ, რაც ა. ჯორჯაძემ „ცნობის ფურცელში“ ეროვნული კონსოლიდაციის კონცეფცია – „საერთო მოქმედების ნიადაგის“ თეორია იქადაგა. მას შემდეგ ფედერალისტთა პარტია და მისი

¹⁵ ა. ჯორჯაძე. შეთანხმების იმედი (1903 წლიდან 1909 წლამდე). წიგნი პირველი, გვ. 270.

იდეოლოგი თანამოაზრეებთან ერთად, სხვა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ძალებს, მუდამ, მოუწოდებდნენ ეროვნული თანხმობა-გაერთიანებისაკენ.

ამის პარალელურად პუბლიცისტი პირველ რიგში მოწინააღმდეგე ძალთა შეთანხმების პრაქტიკული შესაძლებლობების კვლევა-ძიებას აწარმოებდა. ადრე ფედერალისტებს და მარქსისტებს შორის არსებულ საკამათო საგნებს ახლა პრაქტიკული სახე მიეცა. ადრე დაობდნენ სოციალიზმის პრინციპების, მიწის სოციალიზაციის, კაპიტალის კონცენტრაციის, ეროვნული საკითხის, სხვა ავტონომიის და სხვა პრობლემებზე, რომელთა განხორციელებაც წინათუ რევოლუციის ხანაში ახლო განსახორციელებელ ამოცანად გვესახებოდა, „საქართველო, – წერდა ჯორჯაძე, – სოციოლოგიური და სოციალისტური პრობლემების გასარკვევი ლაბორატორია გვეგონა“. „რევოლუციის ხანაში თვალეზზე რაღაც ბინდი გვეფარა და კოლექტივისტურ-კომუნისტური წყობილება სულ რამდენიმე ნაბიჯის მანძილზე გვეგულებოდა“. ჯორჯაძე გულახდილად აღიარებდა, რევოლუციური ენთუზიაზმით გატაცებულნი ვიყავით და ზოგ მოვლენებს რეალურად ვერ ვაფასებდით.

ღრონი იცვალნენ. ცხოვრებამ პარტიებისა და ჯგუფების წინაშე პრაქტიკული, კონკრეტული, ყოველდღიური პრობლემები დააყენა. პირველ რიგში კი, ა. ჯორჯაძის აზრით, ეს იყო რუსეთის ხელისუფლების მიერ წარმოებული გაძლიერებული კოლონიზაცია. ეს პროცესი ქართველ ხალხს ეკონომიკური და ეროვნული შთანთქმით ემუქრებოდა. ეკონომიკურად იმიტომ რომ, – განმარტავდა ჯორჯაძე, სოფლიდან გამოქცეულ გლეხს, მრეწველობის განუვითარებლობის გამო აღარც ქალაქში დაედგომებოდა, „თავშესაფარი ადგილის“ გარეშე რჩებოდა; ეროვნულად კი იმიტომ რომ „მიწიდან აყრილი ხალხის გათქვეფა მრავლად დასახლებულ რუსთა კოლონიებში, ადვილი საქმე გახდებაო“ – დაასკვნიდა ა. ჯორჯაძე.

რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, ამგვარი ფაქტების „არ დანახვა შეუძლებელი“ განდა. ამიტომ საკითხი ასე დადგა: „რას ვაკეთებთ ამის წინააღმდეგ? რა ღონე იღონა ქართულმა დემოკრატიამ უბედურების თავიდან ასაცილებლად?“¹⁶

და აქ ა. ჯორჯაძე, კვლავ უკვე მერამდენედ სვამდა ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ძალების გაერთიანების საკითხს. ამ შემთხვევაში ჯორჯაძემ გამოყო მხოლოდ დემოკრატიული პოლიტიკური ჯგუფების გაერთიანების შესაძლებლობა. ეს ნიშნავდა ქართულ თუ არაქართულ – არადე-

¹⁶ ა. ჯორჯაძე. დემოკრატიის გაერთიანება. თხზულებანი. წიგნი მეორე, გვ. 249.

მოკრავთიულ ძალებთან გაერთიანების გამორიცხვას. ეს ძველი გამაერთიანებელი ლოზუნგის ახლებური მოდიფიკაცია იყო, რომელიც გამოიხატა ზემოაღნიშნული სტატიის სათაურში: „დემოკრატიის გაერთიანება“.

ჯორჯაძემ არამარტო თეორიულად გამორიცხა არადემოკრატიულ ძალებთან გაერთიანება, არამედ დაასახელა კიდევ ასეთი ძალები. ეს იყო უპირველეს ყოვლისა, ქართველი თავადაზნაურული ინტელიგენციის ის ნაწილი, რომელიც საქართველოში არსებულ-გამომავალ რუსულ პრესაში თანამშრომლობდა ან მხარს უჭერდა მას. „ამ პრესის ხელმძღვანელებმა ინტელიგენტებმა, – წერდა ა. ჯორჯაძე, – შეჰქმნეს ჩვენში რუსულ-ქართული ყაღბი და გულწრფელობას მოკლებული ოფიციალურ პატრიოტიზმის ბანაკები და წრეები“. ამ „ოფიციალური“ ე. ი. „რუსულ-სახელმწიფოებრივი“ აზროვნების, პრესის, ძალების წინააღმდეგ ბრძოლისაკენ მოუწოდებდა ჯორჯაძე.

აქვე უნდა გავიხსენოთ ჯორჯაძის ნარკვევი „როგორ მოხდა?“, რომელშიც ავტორმა დაასაბუთა, რომ XIX საუკუნის დასაწყისიდან, ქართველი ინტელიგენციის წიაღში ერთმანეთს დაუპირისპირდა ორი პოლიტიკურ-ფსიქოლოგიური მომენტი: „ეროვნულ-ქართული“ და „რუსულ-სახელმწიფოებრივი“. ეს პრობლემა ახლაც, XX საუკუნის დასაწყისში, ისეთივე აქტუალური იყო, როგორც XIX საუკუნეში. მეტიც, ქართული პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი ელიტის ცხოვრებაში ორი ზემოაღნიშნული მომენტი კიდევ უფრო დრამატულად დაუპირისპირდა ერთმანეთს, კიდევ უფრო მეტ უარყოფით გავლენას ახდენდა „რუსულ-სახელმწიფოებრივი“ განწყობილებების გაძლიერება საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაზე, რევოლუციის დამარცხების შემდგომ პერიოდში.

აღრე, ფსიქოლოგიური გაორების, „რუსულ-სახელმწიფოებრივის“ ერთგულებისა და ამასთან, „ადგილობრივ-ქართულის“ თავგანწირული მსახურების შერწყმის გამოხატულება იყო ოცდათორმეტიანელების, დიმიტრი ყიფიანის, გაბრიელ ეპისკოპოსის მოღვაწეობა. შეიძლება არ დავეთანხმოთ, მაგრამ იგივე ყალიბში სვამდა ა. ჯორჯაძე ნიკო ნიკოლაძისა და ილია ჭავჭავაძის დიდ მამულიშვილურ მოღვაწეობას, რომელსაც ახასიათებდა „რუსულ-სახელმწიფოებრივი“ პრინციპებისადმი ლოიალობა. ილია, მართალია საქართველოს ავტონომიის მომხრე იყო, მაგრამ „ამ ავტონომიის დამკვიდრებას ტახტისაგან მოელოდებოდა“, აღნიშნავდა ჯორჯაძე.

მამულიშვილებისაგან განსხვავებით, „რუსულ-სახელმწიფოებრივი“ პრინციპის გაფეტიშებამ ეროვნულ ნიჰილიზმამდე მიიყვანა ქართველი ნაროდნიკები, რომლებიც „სახელით იყვნენ ქართველები, ნამდვილად კი ქართველ ხალ-

ხისათვის მათ არაფერი არ გაუკეთებიათ“. მათ რუსეთის რევოლუციას შესწირეს სიცოცხლე და ენერგია. იგივე გზას აგრძელებდნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები, რომლებიც, მართალია ხალხს უფრო დაუახლოვდნენ, მაგრამ „მათაც არავითარი საკუთარი ეროვნული პროგრამა არა ჰქონდათ. მათი სამოქმედო პროგრამა იყო რუსული პარტიების სამოქმედო პროგრამა“.

და ბოლოს, არცთუ უმართებულად დაასკვნინდა სოციალისტ-ფედერალისტთა იდეოლოგი: „ქართული ინტელიგენცია რუსეთისადმი ლოიალიზმით არის გამსჭვალული. ინტელიგენციის ერთი ნაწილის ლოიალიზმი რუსეთის ტახტისადმი არის მიმართული, ხოლო ინტელიგენციის მცირე ნაწილის ლოიალიზმი რუსეთის ხალხისადმი. ორთავესათვის არ არსებობს დამოუკიდებელი პოლიტიკური პროგრამა, შემუშავებული, ადგილობრივ საჭიროებათა მიხედვით“.¹⁷ ოღონდ აქ უნდა განვმარტოთ: როდესაც ინტელიგენციის პირველ ნაწილზე საუბრობდა, ა. ჯორჯაძეს ნ. ნიკოლაძე, დ. ყიფიანი, ი. ჭავჭავაძე და სხვა მამულიშვილნი კი აღარ ჰყავდა მხედველობაში, არამედ XX ს-ის დასაწყისში მოღვაწე ქართველთა ის ჯგუფი, რომელშიც „რუსულ-სახელმწიფოებრივმა“ პრინციპმა სრულიად დათრგუნა „ეროვნულ-ქართული“. ეს იყო მსხვილი ქართველი თავადაზნაურობის ის ნაწილი, რომელსაც ადგილობრივ ადმინისტრაციაში მაღალი თანამდებობები ეკავა და აგრეთვე ნახევრად გარუსებული ქართველი ინტელიგენტები, რომლებიც თბილისში რუსულ გაზეთებს: „ნოვია რეჩს“, „ზაკავკაზსკოე ობოზრენიეს“ და „ზაკავკაზიეს“ გამოსცემდნენ, ადგილობრივ რუსებთან ერთად. ამ გაზეთებისადმი განსაკუთრებულად უარყოფითად იყო განწყობილი ა. ჯორჯაძე, უწოდებდა მათ „დენაციონალიზაციის სისტემაში გამოჩეკილ ბარტყებს“, რომელნიც რუსული ლოიალიზმის მანებელი სენის გარდა არაფერს არ ავრცელებდნენ საზოგადოებაში.

რუსეთისადმი ლოიალურად განწყობილი ინტელიგენციას, რომელიც რუსული გაზეთების გარშემო იყრის თავს, ან მათი საშუალებით გამოხატავდა თვალსაზრისს არჩილ ჯორჯაძე ორ ჯგუფად ყოფდა: ერთნი არიან თავადაზნაურული კონსერვატორები, მეორენი კი ლიბერალები. ორივეს წინააღმდეგ „მედგარი ბრძოლაა საჭირო“, დაასკვნინდა ქართული სოციალიზმ-ფედერალიზმის შემოქმედი, რადგან, არცერთ მათგანს არავითარი კავშირი არ ჰქონდა ქართველ ხალხთან და მის საჭიროებებთან.

სამაგიეროდ, თვლის, რომ საქართველოს დემოკრატიული ძალების განვითარებაზე საუბარიც ზედმეტი იყო, მიუხედავად იმისა, რომ სოციალ-დე-

¹⁷ ა. ჯორჯაძე. ავადმყოფი საზოგადოება. თხზულებანი. წიგნი მეორე, გვ. 224.

მოკრატებთან შეთანხმების გარეშე. მაგრამ ეს უკანასკნელნი კვლავინდებურად „შფოთსა და ძალთა დაქსაქსვას“ სთესდნენ საზოგადოებაში. ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე, არჩილ ჯორჯაძეს მაინც აუცილებლად მიაჩნდა ქართველ სოციალ-დემოკრატებთან საერთო ენის გამონახვა.

მეორე პოლიტიკურ მიმდინარეობას, რომელთანაც გაერთიანებას აუცილებლად მიიჩნევს, „ნაციონალ-დემოკრატიული ელემენტები“ წარმოადგენდნენ.

ჯორჯაძე ქართულ დემოკრატიულ ძალებს, პირველ ყოვლისა კი სოციალ-დემოკრატებს, მოუწოდებდა, რომ რევოლუციის შემდეგ დადგა დრო, როცა ყველა მათგანს უნდა ეხელმძღვანელა „ქვეყნის ინტერესით“ და გადაეხინჯა ძველი შეხედულებები, „ბეცი სოციალისტები გამოვლექით, – წერდა სოციალისტ-ფედერალისტების ლიდერი, – თუ აშკარად ვამბობთ, რომ საჭიროა გადასინჯვა ჩვენის მსოფლ-მხედველობისა თანახმად აწინდელ ისტორიულ პირობებისა, ნუ ჯავრობთ, რომ თქვენც გიწვევთ (ე.ი. სოციალ-დემოკრატებს – დ.შ.) და თქვენც გავალბებთ შეცდომების გასწორებას, რადგან ამას მოითხოვს ჩვენი ქვეყნის ინტერესი, მშრომელი ხალხის და ეროვნული კულტურის მომავალი... აზრის სხვა და სხვაობა კარგი საქმეა, მაგრამ ზოგიერთ ისტორიულ მომენტში და ერის ზოგიერთ პირობებში საჭიროა ყველა პროგრესულ ელემენტების ძალთა კონცენტრაცია, საჭიროა ერთი აზრის შემუშავება, ერთი გრძნობის, მისწრაფების შექმნა ერის ყოფნა არ ყოფნის წამოყენების დროს. და დღეს – დაასკვნიდა ჯორჯაძე – ამგვარი საკითხი არსებობს ჩვენთვის და უნდა არსებობდეს თქვენთვისაც, რადგან ერთი ხალხის შვილნი ვართ და ერთი ბედი მოგველის როგორც ჩვენ, ისე თქვენ“.¹⁸

გაერთიანების შესაძლებლობა რეალურად მოჩანდა რევოლუციის დამარცხების შემდგომ პერიოდში. ა. ჯორჯაძე, როცა ამგვარ აზრს გამოთქვამდა, იმედს იმ გარემოებაზე ამყარებდა, რომ ამ გაზვიადების, სოციალისტ-ფედერალისტებსა და ქართველ სოციალ-დემოკრატებს შორის გადაუჭრელი, პრინციპული წინააღმდეგობები ეროვნული ინტერესების დაცვის სფეროში არ არსებობდა. წინააღმდეგობანი მეორეხარისხოვანი ხასიათის იყო, რასაც მარქსისტები აზვიადებდნენ. ამ გაზვიადების მიზეზი უფრო ის იყო, რომ ისინი ყველას ებრძოდნენ, ვინც მათ ბანაკს არ ეკუთვნოდა.

ა. ჯორჯაძე დაჟინებით ეძებდა ქართული დემოკრატიული ძალების შეკავშირება-გაერთიანების თეორიულ და პრაქტიკულ გზებს. მან ზემოაღნიშნულ სტატიაში დაასაბუთა თეზისი, რომელიც საფუძვლად უნდა დადებოდა

¹⁸ ა. ჯორჯაძე. დემოკრატიის გაერთიანება. თხზულებანი. წიგნი მეორე, გვ. 261.

დემოკრატიის გაერთიანებას: ქვეყნის დემოკრატიულ ჯგუფებსა და პარტიებს შორის წინააღმდეგობა არ არსებობდა.

შემდეგ წერილშიც იგივე თეზისს ავითარებს რომ „ქართველ დემოკრატიას დღეს გასაყოფი და საჩხუბარი არა აქვს რა“.¹⁹ კვლავ შეთანხმება, კვლავ ერთმანეთში მორიგება, კვლავ გამაერთიანებელი გზების ძიება, კვლავ კომპრომისების ძებნა – დაჟინებით, ნაბიჯ-ნაბიჯ, დარწმუნებით, დასაბუთებით, მტკიცებით, დიალოგის გზით და არა მხოლოდ პოლემიკით, კრიტიკით, ათვალწუნებით, ცილის დაწამებით, რასაც ხშირად ჰქონდა ადგილი ქართულ პუბლიცისტიკაში – ასეთი იყო ა. ჯორჯაძის თეორიული ძიებების შედეგები.

მანვე, მიუხედავად სოციალ-დემოკრატიასთან ათწლიანი პოლემიკისა და მის პუბლიცისტურ წერილებში გაჟღერებული პესიმისტური ნოტებისა, მაინც მტკიცე რწმენა გამოთქვა, რომ ქვეყნის დემოკრატიული ძალები ადრე თუ გვიან გაერთიანდებოდნენ და ამ დიდმნიშვნელოვან პროცესში ქართველ სოციალ-დემოკრატებს ეკისრებოდათ ისტორიული პასუხისმგებლობა.

სოციალ-დემოკრატებთან შეთანხმება ა. ჯორჯაძეს აუცილებლად ესახებოდა, მაგრამ იყვნენ ცალკეული ქართველი მარქსისტ-პუბლიცისტები, რომლებთან არამც თუ შეთანხმება, ნორმალური სჯა-ბაასიც შეუძლებელი იყო. ერთ-ერთი მათგანი გახლდათ სოციალ-დემოკრატი გრიგოლ ურატაძე – „გალიორკა“, რომელმაც „ახალ სხივში“ და „ჩვენ გაზეთში“ ტენდენციურად და ცილისმწამებლური წერილების სერიით გააკრიტიკა ჯორჯაძის ზემოთგანხილული ნარკვევი „დემოკრატიის გაერთიანება“. სწორედ „გალიორკას“ ტენდენციურობის მხილებას მიუძღვნა ა. ჯორჯაძემ თავისი ერთ-ერთი უკანასკნელი პოლიტიკურ-პუბლიცისტური ნარკვევი, რომლის სათაურიც თავისთავად მიანიშნებდა ა. ჯორჯაძის მიერ ეროვნული კონსოლიდაციისადმი მიძღვნილი თეორიული ნაწერებისა და ნააზრევის საბოლოო დასკვნა-თეზისს – „გაერთიანება მაინც შესაძლებელია“.

სოციალისტ-ფედერალისტების იდეოლოგი იმდენ ყურადღებას „გალიორკა“-ურატაძესთან პოლემიკას, კი არ აქცევს, რამდენსაც დემოკრატიული ძალების გაერთიანების აუცილებლობის დასაბუთებას. მან კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი და პოლიტიკური ფორმულის სახით ჩამოაყალიბა რევოლუციის შემდგომი საქართველოს ეროვნული და სოციალური პოლიტიკური ჯგუფების წინაშე მდგარი უმთავრესი პრობლემა: „ყველა დემოკრატიული ელემენტების

¹⁹ ა. ჯორჯაძე. გაერთიანება მაინც შესაძლებელია. თხზულებანი. წიგნი მეორე, გვ. 268.

გაერთიანება დემოკრატიული პრინციპების ნიადაგზე შეადგენს ჩვენი დროის მთავარ მოთხოვნილებას“.

სოციალ-დემოკრატები ამბობდნენ, რომ დემოკრატიის პრინციპია: ყველაფერი ხალხისათვის და ხალხისავე საშუალებით. ჯორჯაძე ეთანხმებოდა ამ თეზისს და განმარტავდა, რომ ყველაფერი ხალხისათვის ნიშნავდა ხალხის არამარტო სოციალურ და კულტურულ, არამედ ეროვნულ თავისუფლებასაც. „გალიორკა“-ურატაძე ჯორჯაძის პოზიციას განმარტავდა, როგორც „ნაციონალისტურს“ და არა სოციალურს. აქ ორი ტყუილია, წერდა ჯორჯაძე: „ჩვენი პოლიტიკა ყოველთვის იყო და დღესაც სოციალურია და მასთან ნაციონალური და არა ნაციონალისტურია“. მანვე, სოციალისტ-ფედერალისტების უმთავრესი სოციალურ-ეროვნული პლატფორმა შემდეგი ფორმულით გამოხატა: „მიწა საქართველოს მშრომელ ხალხს, ტერიტორია ქართველ ეროვნებას“.

ქვემოთ ჯორჯაძე ფორმულის განმარტებას იძლეოდა მკითხველისათვის: აქ ორი მომენტია – სოციალური და ნაციონალური. მიწა მშრომელს – ერთი ელემენტია და ნიშნავს, რომ მიწა საქართველოში მცხოვრებ ყველა ეროვნების მშრომელს უნდა ეკუთვნოდეთ. მეორეა „ნაციონალური“ ელემენტი: „ეროვნება უტერიტორიოდ შეუძლებელია, – დაჟინებით უმტკიცებდა ოპონენტებსაც და თანამოაზრეებსაც ა. ჯორჯაძე, – ქართველ ეროვნებას უნდა ჰქონდეს თავისი ხელუხლებელი ტერიტორია“, ცოტა უფრო ქვემოთ ოპონენტებისაგან გაღიზიანებული პუბლიცისტი, რომელსაც ეროვნული ტერიტორიის დაცვის პოზიციას ნაციონალისტობა-შოვინისტობაში უთვლიდნენ, კატეგორიულად დაასკვნიდა: ტერიტორიის საკითხში „ერთ მტკაველსაც არ დაუვთმობთ მტერსა თუ მოყვარეს“.

დასასრულს, ოთხი პუნქტის სახით შეიძლება წარმოვიდგინოთ არჩილ ჯორჯაძის ეროვნულ-პოლიტიკური ნააზრევი:

1. ეროვნულ-ტერიტორიული ავტონომიის ფორმით ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენა;
2. მიწების გადაცემა საქართველოს მშრომელების, ქართველი გლეხობის ხელში, და ამით ეკონომიკური თანასწორობის საფუძვლის შექმნა;
3. კაპიტალიზმის განვითარების ხელშეწყობა საქართველოში, როგორც ქვეყნის ევროპეიზაციის, ეკონომიკური წინსვლის და დემოკრატიული სისტემის დამყარების საფუძველი;
4. სოციალიზმ-ფედერალიზმის, ანუ ე. წ. „ქართული სოციალიზმის“ დამყარების გზით საქართველოში სოციალური თანასწორობისა და სამართლიანობის საზოგადოების შექმნა.

Dimitri Shvelidze

**ISSUES ON GEORGIAN STATEHOOD IN ARCHIL JORJADZE'S
THOUGHTS**

Summary

In his public letters during 1907-1911, Archil Jorjadze, Georgian political figure, had postulated the conceptional system for the restoration of Georgian statehood. According to analysis of those letters, we come to conclusion that Jorjadze's vision consisted from four major principles in his thoughts:

1. At the beginning, independence of Georgian state should have been realized in the manner of national-territorial autonomy which was reckoned to be the transitional step for the independence of Georgia.
2. Transfer of the lands to the peasants that was important step for the economical development.
3. Westernization of Georgia through the capitalistic development and making of democratic system.
4. In perspective, realization of social-federalism as Georgian version of European socialism – so-called “Georgian-socialism”, which could have been non-alternative concept of social justice.